

อาหารไทย : ความเป็นไทย ใครดูก็ตาม...

- อะไร? คือความมั่นคงทางอาหาร
- พืช “เพื่อการค้า” ต้นตอ
การคุกคาม
- เศรษฐกิจมั่นคง...
แต่ต้นทุนกลับอ่อนแอ
- “จีเอ็มโอ” : คำตามทีรอคำตอบ
- ธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร
“จุดเปลี่ยน” ที่ส่งผล

ខេត្តស្រីសោង ចំណុចប្រយោជន៍

ខេត្តស្រីសោង ៖

- ក្រុមប្រឹក្សា "ការងារស្រែកស្រែ" ទំនួលខុសត្រូវ បំបាត់បាត់ ឱ្យ ក្រុមប្រឹក្សា គឺ
- ការងារ : ឃើញវិធាន ក្នុង ក្រុមប្រឹក្សា
- ក្រុមប្រឹក្សា : ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា
- ក្រុមប្រឹក្សា : ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា
- ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា

ខេត្តស្រីសោង ៖

- ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា : ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា
- ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា : ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា
- ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា : ក្រុមប្រឹក្សា ក្រុមប្រឹក្សា

อาหารไทย :

ความเป็นไทย ไตรศกศตาม...

คำนำ

เชื่อหรือไม่ว่า ประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญติดอันดับโลกอย่างประเทศไทย ยังต้องนำเข้าอาหารจากต่างประเทศมหาศาล

จะมีสักกี่คนที่เข้าใจความจริงอันเจ็บปวดว่า ขณะที่เรากำลังหลงระเริงพร้อมกับมือตอกด้วยความภาคภูมิใจกับตัวเลขส่งออกอาหารที่สูงถึงปีละกว่า ๔ แสนล้านบาทนั้น ในทางกลับกัน ประเทศอื่นเป็นที่รักยิ่งนี้ ได้นำเข้า “อาหาร” มากถึง ๒ แสน ๕ หมื่นล้านบาทต่อปี ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้เราต้องตื่นตระึงไม่น้อย

อะไรจะมากมายขนาดนั้น ทั้งที่เรานี้เป็นประเทศผู้ผลิตอาหารแท้ๆ !

แม้หลายคนจะพยายามคิดปลอบใจตัวเองว่า อย่างไรก็ตามเสียก็ถือว่ายังได้กำไรสิ่งครึ่งหนึ่ง

แต่คำถามที่กระตุกใจก็คือว่า เอ๊ะ! แล้วต้นทุนที่ใช้ในการผลิตอาหารเหล่านี้ล่ะ มีสักเท่าไรที่หักกดยลบหนี้แล้วยังมีกำไรเหลืออยู่จริงหรือ?

หากพิจารณาเพียงทุนแค่ ๒ เรื่อง คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ที่เคยอุดมสมบูรณ์ปลอดสารพิษแล้ว ต้องมาเสื่อมโทรมลงเพราะการผลิตอาหารเพื่อขายอย่างเน่ามันเรื่องหนึ่ง กับทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของวิถีชีวิตไทย ที่เคยใช้อาหารและการเกษตรเป็นเครื่องร้อยรัดเชื่อมโยงให้เกิดสังคมที่อบอุ่นซึ่งประเมินค่ามิได้แล้วสูญสลายไปอีกเรื่องหนึ่ง

“กำไร” ที่ว่านั้นจะยังคงเป็น “กำไร” อยู่จริงหรือ ? หรือว่าเรากำลัง “ขาดทุน” กันแน่

การขาดทุนดังว่านี้ ถือเป็น การสูญเสียความมั่นคงทางอาหารของคนไทย ซึ่งสังคมไทยไม่เคยเห็นค่าความสำคัญ ในขณะที่ประเทศพัฒนาสำคัญ ๆ ของโลกกลับใช้ความมั่นคงทางอาหารเป็นฐานความมั่นคงของชาติ และทำให้คนในชาติของเขาไม่เสถียรภาพ สมบูรณ์สุขจากอาหารคุณภาพ แม้เราจะไม่สามารถผลิตอาหารเองได้เพียงพอ

คำถามจึงมีอยู่ว่าถึงเวลาแล้วหรือยังที่สังคมไทยต้องหันมาใส่ใจเรื่องนี้ อะไรคือต้นทุนที่ทำให้เมืองผลิตอาหารสู่โลกอย่างเมืองไทยป๊าระธาน กลับไม่มีความมั่นคงทางอาหาร และเราจะช่วยกันจะหาทางออกได้อย่างไร ?

เป็นคำถามที่ต้องอาศัย “พลัง” ของคนในชาติร่วมกันหาคำตอบ ร่วมกันคิดร่วมกันทำ เพราะภัยคุกคามด้าน “ความมั่นคงทางอาหาร” ไม่ใช่ปัญหาของใครคนใดคนหนึ่ง

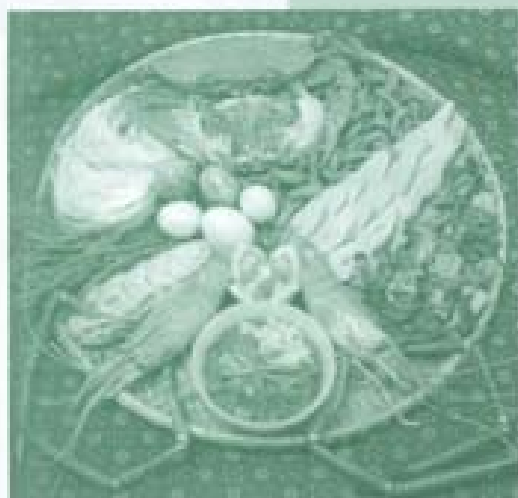
เอกสารฉบับนี้เป็นบทสรุปจากเวทีเสวนาห้องย่อยวิชาการเรื่อง “ความมั่นคงทางอาหาร” ในการประชุมวิชาการหนึ่งศตวรรษสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข จัดโดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) โดยมอบให้สำนักงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร(สยอ.)เป็นหน่วยจัดการ ณ ศูนย์การแสดงนิทรรศการและการประชุมไบเทค กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๕ โดยมีวิทยากรจากหลากหลายอาชีพ ได้แก่ อาจารย์อานูช อภาภิรม นักวิชาการอาวุโส ศูนย์โสมณ สุภาพงษ์ วุฒิสมาชิก คุณมารีดีน วีเลอร์ เกษตรกรบ้านคำปลาหลาย อ.อุบลรัตน์ จ.ขอนแก่น และ น.พ.เมธธา วนรัตน์ ผู้อำนวยการ สยอ. โดยมีคุณสง่า ตามาพงษ์ นักวิชาการโภชนาการ ๔ กรมอนามัย เป็นผู้ดำเนินการเสวนา

ผลการระดมความเห็นวันนั้นได้เสนอ “ทางรอด” ของคนไทย จาก การถูกคุกคามด้านความมั่นคงทางอาหารไว้อย่างน่าสนใจ แต่เหนือสิ่งอื่นใด ทางออกของปัญหา จะต้องใช้ “พลัง” การขับเคลื่อนของภาคีเครือข่าย เป็นตัวประสานเชื่อมต่อไปยังผู้กำหนดนโยบายให้เห็นปัญหาและเห็นศักยภาพ ในการร่วมมือกันของภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบายและ ยุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหารที่มีความมั่นคง ยั่งยืน อันจะเป็นทางรอดของ “คนไทย” และ “ของชาติ” ในอนาคต

สารบัญ
“อาหารไทย ความเป็นไทย โครกुकคาม”

อะไร...?คือความมั่นคงทางอาหาร	๗
ผลิต “เพื่อการค้า”ต้นตอการคุกคามเศรษฐกิจมั่นคง...	๘
แต่ “ต้นทุน”กลับอ่อนแอธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร	๑๐
“จุดเปลี่ยน”ที่ส่งผล	๑๑
ระบบค้าเสรี ยิ่งบั่นทอน	๑๒
การตลาดผูกขาด กลไกแทรกซ้อน	๑๔
เศรษฐกิจกำหนดวิถี...	
ซีวีเริ่มแปรปรวน	๑๖
สุขภาพบนเส้นด้าย ภายได้ “ทุนนิยมเสรี”	๑๗
“จีเอ็มโอ” คำถาม...ที่รอคำตอบ	๑๘
ครัวไทย ครัวโลก...กับจุดยืนของประเทศ	๒๒
“นโยบาย”...จุดสำคัญที่ควรใส่ใจ	๒๓
อาหารมั่นคง...ชาติมั่นคง	๒๕
“เศรษฐกิจพอเพียง”...ทางออกของปัญหา	๒๖
หลายความคิด หลากยุทธศาสตร์	๒๘
“ยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหาร”	๓๐
ทางเลือก...ทางรอด...ของคนไทย	

อะไร...?

คือความมั่นคงทางอาหาร

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติให้นิยามคำว่า "ความมั่นคงทางอาหาร" หมายถึง การที่ประชาชนมี "ปริมาณ" อาหารเพื่อการบริโภคที่เพียงพอ มีความ "หลากหลาย" ของประเภทอาหารที่ได้รับ และอาหารนั้น "มีคุณภาพ" หมายถึงมีคุณค่าทางโภชนาการ และความสะดวกปลอดภัย รวมทั้งประชาชนสามารถ "เข้าถึง" อาหาร อันเกิดจากระบบการกระจายอย่างทั่วถึง

ในส่วนของประเทศไทย อาหารคือ "วัฒนธรรม" ซึ่งมีการถ่ายทอด ตั้งสมความรู้ ประสบการณ์ และทักษะมาหลายชั่วอายุคน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทย นับตั้งแต่การเพาะปลูก เมืองสัตว์ ประมง

ขณะที่การเข้าครัวทำอาหารคือการฝึกการอยู่อย่างมีคุณค่า ด้วยรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย

นอกจากอาหารจะเป็นวัฒนธรรมเพื่อการฝึกการอยู่ภายในประเทศแล้ว ยังถือเป็น "อุตสาหกรรมวัฒนธรรม" ที่ทำได้ดีทั่วโลก และเป็นสินค้าหลักในการสร้างรายได้ให้ประเทศ อาหารจึงถือเป็นส่วนหนึ่งในรองความมั่นคงของประเทศ

แล้ว... "ความมั่นคงทางอาหาร" ของคนไทย กำลังถูกคุกคามจากระบบการผลิตที่เป็นแบบฉบับโลกโมเดิร์น

ผลิต "เพื่อการค้า" ต้นตอ...การคุกคาม

ย้อนหลังไป ๕๐ ปี สังคมไทยยังคงใช้ชีวิต ตามประสาสังคมเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ จนเมื่อ รัฐบาลเริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ ด้วยการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่หนึ่ง เมื่อปี ๒๕๐๔ ทำให้สังคมไทยเริ่มเข้าสู่จุดเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญ

กระแส "ปฏิวัติเขียว" มาแรงจนทำให้สังคมเกษตรกรรมของไทยเราต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการทำ "เกษตรพอเพียง" มล็ดเพื่อการยังชีพ มาสู่การผลิต "เพื่อการค้า" เป็นหลัก ตามนโยบายของรัฐบาล

ผลที่ตามมาก็คือ เกษตรกรเริ่มใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช นับตั้งแต่ปี ๒๕๑๒ เรื่อยมา รวมถึงมีการนำเข้าสารเคมีเพื่อการเกษตรตัวอื่นๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เป้าหมายก็เพื่อผลิตให้มีปริมาณและขนาดที่พอต่อการ "ส่งขาย"

มีการสร้างระบบชลประทานและเขื่อนขนาดใหญ่ ใช้เครื่องจักรกล

ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยที่เป็นตัวเงิน พลังเชื้อเพลิง
หรือ เทคโนโลยีต่างๆ รวมทั้งการใช้ระบบกลไกตลาด
มาเป็นตัวกำหนดราคาสินค้าในการซื้อขายอาหารมากขึ้นก็ตาม
เมื่อเกษตรกรผู้ผลิต ซึ่งถือเป็นส่วนแรกของระบบ "อาหาร"
ถูกอิทธิพลจากภายนอกครอบงำ จนต้องสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง
เป็นหมายความว่า ความมั่นคงทางอาหาร
ได้ถูกบั่นทอนไปโดยปริยาย

ทางการเกษตรทดแทนการใช้แรงงานจากสัตว์สูงขึ้น และเปลี่ยนจากการ
ทำการเกษตรผสมผสาน มาสู่การส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่รับประกัน
ด้านปริมาณผลผลิต ทั้งนี้ก็เพื่อเป้าหมายในการ "ค้าขาย" อีกเช่นกัน

โดยที่สังคมไทยหาไม่รู้ว่า ระบบการผลิตที่เปลี่ยนรูปแบบไปนี้เอง เป็น
ตัวบั่นทอนความสามารถในการผลิตอาหารของตัวเองอย่างมาก เพราะการ
ต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอก เพื่อหวังผลทั้งในเชิงคุณภาพและ
ปริมาณเพื่อการค้าเป็นหลักนั้น ทำให้เกษตรกรไทยถูกอิทธิพลของระบบทุน
และระบบตลาดเสรีครอบงำอย่างไม่รู้ตัว

ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยที่เป็นตัวเงิน พลังงานเชื้อเพลิง หรือเทคโนโลยีต่างๆ
รวมทั้งการใช้ระบบกลไกตลาด มาเป็นตัวกำหนดราคาสินค้าในการซื้อขาย
อาหารมากขึ้นก็ตาม เมื่อเกษตรกรผู้ผลิต ซึ่งถือเป็นส่วนแรกของ "ระบบอาหาร"
ถูกอิทธิพลจากภายนอกครอบงำ จนต้องสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง นั่น
หมายความว่า ความมั่นคงทางอาหารได้ถูกบั่นทอนตามไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ตามระบบการผลิต "เพื่อการค้า" นอกจากจะทำให้
เกษตรกรต้องสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองแล้ว ยังส่งผลต่อเนื่องเป็นลูกโซ่
ไปถึงความมั่นคงของครอบครัวเกษตรกรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อีกด้วย

เศรษฐกิจมั่นคง

แต่...ต้นทุนกลับอ่อนแอ

ผลจากนโยบายการเกษตร “เพื่อการค้า” ที่แม้จะเป็นส่วนผลักดัน ชูชา ให้กับประเทศ ในฐานะเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ แต่ในทางกลับกันเกษตรกรรายย่อยก็ถูกขับต้องเผชิญมาตรฐานชีวิตที่เอาโหมเข้ามาอย่างเหลือคณานับ

ในขณะที่ตัวเลขการส่งออกสินค้าอาหารปี ๒๕๔๔ แลกรวมมูลค่ามากถึง ๔๐๐.๐๐๐ กว่าล้านบาท แต่เกษตรกรกลับตกอยู่ในภาวะล้มละลายหนี้สินล้นพ้นตัว อาหารที่ผลิตได้ทั้งหมดจำเป็นต้องขายในราคาที่ถูกกว่าต้นทุนเสียไป ด้วยตกอยู่ในระบบเกษตรแบบพันธะสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ที่ราคาของผลผลิตถูกกำหนดจากพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อจากระบบกลไกการตลาดที่เอื้อต่อนายทุนรายใหญ่

เกษตรกรบางคนอาจจนเกินกว่าจะซื้อหาอาหารมาเลี้ยงครอบครัวให้เพียงพอ เนื่องจากต้องสูญเสียที่ดิน อันเป็นผลมาจากการนำที่ดินไปจำนองเพื่อ ไปเงินออกมาทำการเกษตรเพื่อพระหวัง “รวย” แต่จนแล้วจนรอดก็สิ้นค้ำฯ หลายคนต้องถูกยึดที่ดิน และถูกแย่งชิงสภาพจาก “เจ้าของที่” มาเป็นเพียง “ผู้เช่าที่” หรือ “ลูกจ้าง” ในไร่ในนาในที่สุด

เกษตรกรยังต้องทนขึ้นจากความเสื่อมสลายของทรัพยากรที่เป็นต้นทุนการผลิต ไม่ว่าจะเป็นดิน ซึ่งเสื่อมสลายจากการได้รับสารเคมีในปริมาณมาก แหล่งน้ำที่เค็มดูจนด้วยพิษและสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารจากธรรมชาติลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วจนเกือบสูญพันธุ์ในบางพื้นที่

และสิ่งเหล่านี้ ยังส่งผลถึงสิทธิที่ไม่เท่าเทียมกันในการได้รับอาหารที่เพียงพอของคนไทยในเวลาต่อมา

การที่เกษตรกรถูกนำพาให้เข้าสู่ระบบการผลิต “เพื่อการค้า” ที่พึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี หรือเครื่องมือเครื่องจักรต่างๆ ทำให้เกษตรกรสูญเสียศักยภาพในการพึ่งตนเองที่ในส่วนของการเป็นผู้ผลิตสิ่งที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นและในส่วนการเป็นผู้บริโภค อันได้แก่ การจัดหา การควบคุมปริมาณ ตลอดจนคุณภาพของอาหารเพื่อตัวเองและครอบครัว ก่อให้เกิดเป็นวิกฤตการณ์ “ความยากจนของสังคมไทย” ดังที่เราได้เห็นและได้ยินกันอยู่ในปัจจุบัน

เรากำลังสูญเสีย “ต้นทุนทางสังคม” ที่เป็นปราการด่านแรกของระบบความมั่นคงทางอาหาร เพื่อแลกกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตร จุดเปลี่ยน...ที่ส่งพล

เมื่อการเกษตรเพื่อยังชีพถูกยึดเยือกให้พัฒนา ไปสู่การรองรับผลผลิตในปริมาณมาก “เพื่อการค้า” จึงทำให้เกิดระบบเกษตรกรรมในรูปแบบใหม่ ที่เป็น “ธุรกิจอุตสาหกรรม” กรณีที่เห็นได้ชัดเจน คือ “ระบบเกษตรพันธสัญญา(Contract Farm) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ผู้ประกอบการเข้ามาซื้อสัญญาวันจ้างผลิตให้กับเจ้าของธุรกิจที่เป็นบริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อการส่งรายต่างประเทศเป็นหลัก

ธุรกิจรูปแบบนี้ถูกนำมาใช้ นับตั้งแต่เริ่มต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๖ เรื่อยมา เป็นรูปแบบธุรกิจที่มีบังคับให้เกษตรกรต้องผลิตเพื่อส่งขายโดยตรงกับบริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรม โดยเกษตรกรต้องผลิตให้ได้มาตรฐานที่ถูกกำหนดและควบคุม ไม่ว่าจะเป็นการใช้ปัจจัยการผลิต ตั้งแต่ชนิด/ประเภทเมล็ดพันธุ์ ชนิดประมาณการใช้ปุ๋ยและสารเคมีต่างๆ ตลอดจนไปจนถึงขั้นตอนการผลิต การใช้วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีในการเพิ่มผลผลิต อันเป็นการทำสัญญาผูกขาดแบบครบวงจร ดังจะพบเห็นได้จาก การทำฟาร์มเลี้ยงไก่ เพื่อขนุนขนาดใหญ่ การปลูกพืชผักผลไม้เพื่อการส่งออก

แม้ว่าการผลิตในรูปแบบนี้จะทำให้ผลผลิตได้ปริมาณและคุณภาพของผลผลิตตามความต้องการ อีกทั้งเกษตรกรมีความสะดวกสบาย เนื่องจากไม่ต้องจัดหาปัจจัยการผลิตและวัสดุอุปกรณ์เอง รวมถึงการประกันราคาขายในเบื้องต้น หากผลผลิตได้คุณภาพตามมาตรฐาน ทว่า...ในทางตรงข้าม ผลกระทบที่เกิดขึ้นกลับมีมูลค่าที่สูงจนไม่อาจประเมินค่าได้ นั่นคือ “การสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการผลิตแบบดั้งเดิม” และมีผลถึง “การบั่นทอนศักยภาพในการพึ่งตนเองของเกษตรกรลงในระยะยาว” เพราะธุรกิจรูปแบบนี้ไม่ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่ได้มีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรมาโดยตลอด แต่กลับส่งเสริมการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกเป็นหลัก ทำให้เกษตรกรลดราคาจากการเรียนรู้และการพึ่งพาตนเองในชุมชน ซึ่งในระยะยาวจะทำให้เกษตรกรสูญเสียวิธีการดำรงชีวิต วิธีการผลิตและรูปแบบการจัดการที่เป็นของตนเอง

นั่นย่อมหมายความว่า ผลจากการทำธุรกิจการเกษตรรูปแบบใหม่นี้ ทำให้เกิดการสูญเสียความเป็นไทในการผลิตและการค้ารายอาหาร อันมีผลต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศอีกด้วย

ระบบค่าเสรี...ยั้งบันทอน

จากกระแสการค้าขายด้วยระบบ “ทุนนิยมเสรี” นำไปสู่การเจรจาข้อตกลงที่เรียกว่าตัวบ่งชี้ความสัมพันธ์ทางการและการค้า(GATT) รอบสุดท้ายเมื่อปี ๒๕๓๘ และต่อเนื่องมาถึงการจัดตั้งองค์การการค้าโลก (WTO) ในปีถัดไป ถือเป็นการทำงานที่ก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืนแก่ประเทศ เช่น ประเทศไทยต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะข้อตกลงนี้เป็นการวางกฎเกณฑ์ ในการเปิดการค้าเสรีที่ส่งผลให้ธุรกิจขนาดใหญ่ และชาติมหาอำนาจใช้เป็นช่องทางแสวงหากำไร

จะว่าไปแล้วการทำคัตติ้งสินค้าของไทยก่อนการดำเนินงานโยกย้ายการค้าเสรี จะมีผลกระทบคุ้มครองมากกว่าการผลิตและการค้าอยู่มาก โดยมุ่งเน้นไปที่การคุ้มครองสินค้าเกษตรภายในประเทศ แต่เมื่อไทยเข้าร่วมเป็นภาคีการค้าเสรีการค้าหลายฝ่าย หรือชื่อ

ตกลงทั่วไปว่าด้วยพิธีกีดขวางพาณิชย์และการค้า ตั้งแต่ปี ๒๕๒๙ เป็นต้นมา นโยบายการค้าเสรีของไทยก็ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรเร่งผลิตสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออกแข่งขันในตลาดโลกมากขึ้น

จึงอาจกล่าวได้ว่าชื่อตกลงทางการค้าระหว่างชาติหนึ่ง ที่เป็นตัวทำให้เกษตรกรคือเกษตรกรหรือในการเป็นเจ้าของเนชั่นพันธุ์ ซึ่งกระทบต่อวิถีชีวิต รูปแบบการผลิต และความมั่นคงทางอาหาร ทั้งนี้เพราะโครงสร้างการเกษตรเป็นโครงสร้างที่ถูกคิดกับการส่งออกมากกว่าการเกษตรเพื่อตอบสนองความต้องการอาหารและการพึ่งพาตนเองของชุมชน

ขณะเดียวกันการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าซึ่งช่วยต่อการจัดการแบบผูกขาดไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายของชุมชนในทุกด้าน ที่ยังทำให้เกษตรกรมีวิถีที่ชวนอยู่บนราคาสินค้าเกษตรจากตลาดโลก เมื่อราคาสินค้าเกษตรในตลาดโลกตกต่ำและปีแฉกจึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อเกษตรกร โดยที่รัฐไม่สามารถช่วยเหลือให้ภายใต้กติกาการค้าเสรี ในขณะที่กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่กลับได้รับการส่งเสริมให้เริ่มแจ้งขึ้นจนสามารถเข้าครอบครองวงจรการผลิตได้ทั้งหมด

จะว่าไปแล้ว การที่ประเทศผู้ผลิตสินค้าเกษตรอย่างประเทศไทยต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบจากระบบการค้าเสรี ภายใต้กรอบความร่วมมือ WTO นั้น ส่งผลให้ไทยต้องสูญเสียอับริปไตยทางอาหาร อันเนื่องมาจากผู้บริโภคนิยมบริโภคสินค้าราคาถูกและพิชิตทางการเกษตรบางชนิดคือยกเลิกการเพาะปลูกไป ด้วยสาเหตุเพราะไม่ใช้ความต้องการของตลาดโลกนั่นเอง

จึงกล่าวได้ว่า การค้าเสรีถือเป็นระบบที่บั่นทอนความมั่นคงทางอาหารของคนไทยอย่างยากที่จะปฏิเสธได้

การตลาดผูกขาด... ...กลไกแทรกซ้อน

น่าตกใจที่เดียว เมื่อเริ่มมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของระบบตลาดในโลก ที่บรรดาเจ้าของธุรกิจระดับชาติกำลังหันมาให้ความสนใจกับ การ "ควบคุมกิจการ" เพื่อนำไปสู่ความเป็นผู้ผูกขาดสินค้าสำคัญๆ ในตลาดโลก

ในส่วนของสินค้าเกษตร เริ่มมองเห็นการ "ควบคุมกิจการ" ที่ชัดเจนจากธุรกิจเมล็ดพันธุ์และสารเคมี จากการจับมือกันของธุรกิจขนาดใหญ่ ทำให้สายการผลิตตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มธุรกิจตั้งแต่เริ่มปลูกจนถึงขั้นตอนการขาย ขณะเดียวกันการช่วงชิงชิงทางการเมืองการตลาดก็ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นความพยายามทุกวิถีทางที่จะพามาตรการลดต้นทุน

โบส่วนของสินค้าเกษตร เริ่มของเห็นการ “ควมรวมกิจการ”
ที่ชัดเจนจากธุรกิจเมล็ดพันธุ์และสารเคมี
จากการจับมือกับของธุรกิจขนาดใหญ่ทำให้สายการผลิต
ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มธุรกิจตั้งแต่เริ่มปลูก
จนถึงขั้นตอนการขาย ขณะเดียวกันการช่วงชิงทางการตลาด
ก็ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ
และเป็นความพยายามทุกวิถีทางที่จะทำลายการลดต้นทุน

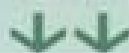
ดร.วิลเลียม เฮฟเฟอร์แมน และคณะ
จากมหาวิทยาลัยมิสซูรี ได้ระบุใน
รายงานที่มีต่อสหภาพเกษตรกรของ
สหรัฐอเมริกาว่า “ขณะนี้ถึงผู้คุม
อาหารก่อสร้างขึ้น และการตัดสินใจใน
เรื่องใหญ่ ๆ ล้วนมาจากผู้บริหาร
กิจการที่เป็นแกนหลักจำนวนน้อย ใน
ระบบอาหารโลกจึงเหลือที่ว่างเพียง
น้อยนิดเท่านั้นสำหรับเกษตรกรอิสระ

(Independent Farmer)”

จากรายงานของดร.วิลเลียม อาจเทียบเคียงได้ว่า ในอนาคต
อุตสาหกรรมอาหารและอุตสาหกรรมเจ้าของเมล็ดพันธุ์ที่คิดแปลงพันธุกรรม
จะตกอยู่ในมือกลุ่มทุนเพียงไม่กี่กลุ่ม และจะมีอำนาจควบคุมระบบวงจร
อาหารในโลกไว้ทั้งหมด รวมถึงสามารถกำหนดชะตาชีวิตด้านอาหาร
ของเกษตรกรและผู้บริโภคได้อย่างไม่ยากเย็น

นั่นหมายความว่า การที่คนไม่สามารถกำหนดชะตาชีวิตของตัวเอง
และต้องซื้อหาของกินตามการกำหนดของผู้ผลิตนั้น ย่อมหมายถึง
การสูญเสียอิสรภาพและความมั่นคงทางอาหารของตนเอง

เศรษฐกิจกำหนดวิถี...

วิถีเริ่มแปรบาง

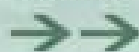

เมื่อเศรษฐกิจกลายเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตทั้งหมดของคน วิถีคิด ตลอดจนวัฒนธรรม และความเชื่อทางศีลธรรม รวมถึงจิตวิญญาณของคนไทย จึงถูกกำหนดโดยระบบเศรษฐกิจไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นการกิน การอยู่ รวมถึงการผลิตที่มุ่งตอบสนองความต้องการที่สูงเกินความจำเป็นขั้นพื้นฐานเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด

การผลิตอาหารเพื่อกิน เพื่ออยู่อย่างพอเพียงคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเอง ครอบครัว และชุมชน อันสอดคล้องกับวัฒนธรรมที่มีมาช้านาน จึงถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นการผลิตให้ได้มาก เพื่อขายเป็นรายได้ วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนอาหารแบบเกื้อกูล และแบ่งปัน ถูกเปลี่ยนเป็นการ "ทำขายอาหาร" ที่มุ่งผลกำไร ซ้ำยังไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริโภค ด้วยการจงใจใช้สารเคมีเพื่อยืดอายุ และปรุงแต่งอาหารให้มีคุณสมบัติตามที่ต้องการ

คนไทยจำเป็นต้องอาศัยอาหารการกินนอกบ้าน อันเป็นผลมาจากถูกระบบเศรษฐกิจบีบรัด ส่งผลให้เกิดการเข้าครัวปรุงอาหารกินเองในครัวเรือน การถ่ายทอดวัฒนธรรมอาหารในครอบครัว ตลอดจนการควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารจึงลดน้อยลง ซ้ำยังส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยตามมามากอีกด้วย

หนวกกับ "กระแสวิกฤตนิยมสวนอย่างตะวันตก" ทำให้ระบบธุรกิจขายอาหารจวนทั่วประเทศไทย "แฟรนไชส์" ได้รับความนิยม และ

มีการแข่งขันกันสูง ระบบธุรกิจประเภทนี้ส่งผลให้ผู้ขายอาหารรายย่อย เช่น ร้านขายข้าวแกง ร้านอาหารตามสั่งค่อย ๆ ถูกคัดออกจากระบบอาหารของประเทศไทยมากขึ้น

นอกจากนี้การแข่งขันในระบบธุรกิจขายอาหารมักนิยมใช้การ “โฆษณา” เป็นตัวกระตุ้นความต้องการของผู้ซื้อ ด้วยการสร้างภาพ “คำนิยม” ในการกินอย่างคนรุ่นใหม่ เป็นการเลียนแบบชาวต่างชาติที่นิยมกินอาหารที่เต็มไปด้วยไขมัน แป้ง น้ำตาล โปรตีน ซึ่งเป็นอาหารที่มีกากน้อย ทำให้ส่งผลเสียต่อสุขภาพผู้บริโภคอย่างยิ่ง ขณะเดียวกันการผลิตอาหารประเภท “ขนมกรุบกรอบ” ที่มุ่งเน้นโฆษณาไปยังกลุ่มเด็ก ก็ส่งผลให้เด็กไทยสูญเสียนิสัยการกินที่ดี และถูกหลักโภชนาการ

ถึงอย่างรุดหน้านี้ ถิ่นเป็นผลกระทบที่สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนระบบการผลิตอาหารที่ยึดระบบทุนและระบบตลาดเป็นหลัก ทั้งยังเป็นตัวบั่นทอนความมั่นคงทางอาหารของคนไทยโดยทางอ้อมด้วย

สุขภาพพบเส้นด้าย ภายใต้ “ทุนนิยมเสรี”

ไม่เพียงแต่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าขายได้กระแส “ทุนนิยมเสรีและระบบการค้าเสรี” จะทำให้คนไทยสูญเสียต้นทุนทางสังคมเพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่สำคัญต่อการมีชีวิตรอยู่อย่างมีความสุขซึ่งถือเป็นการมั่นคงทางสุขภาพของคนไทยก็ถึงคราววิกฤตตามไปด้วย

จากรายงานทางวิชาการหลายชิ้นของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งบ่งชี้ชัดเจนถึงแนวโน้มความไม่ปลอดภัยจากการกินอาหาร

ของคนไทยรายงานว่าในระหว่างปี ๒๕๕๐-๒๕๕๒ คนไทยยังคง
เสี่ยงต่อการขาดสารอาหารบางชนิด เช่น ธาตุเหล็ก และโรค
คอพอกจากการขาดสารไอโอดีนโดยเฉพาะในภาคเหนือและภาค
อีสาน

ยิ่งไปกว่านั้นในระยะเวลา ๓๐ ปีที่ผ่านมา คนไทยเริ่มพบ
ปัญหาใหม่ อันเกิดจากการกินอาหารเกินพอดีและก่อให้เกิดโรค
สืบเนื่องตามมา เช่น โรคอ้วนซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกกลุ่มอายุ โรค
เบาหวาน ที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๒๕๖.๐๕ โรคไขมันในเส้นเลือดสูง
ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และโรคหัวใจ ที่เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๗.๑๕
ขณะเดียวกัน กองรณรงค์โภชนาการกระทรวงสาธารณสุข รายงานว่า
ระหว่างปี ๒๕๓๖-๒๕๔๑ โรคอุจจาระร่วงเฉียบพลันและโรค
อาหารเป็นพิษยังคงมีแนวโน้มสูงขึ้น และพบมากในกลุ่มเกษตรกร
ผู้ใช้แรงงาน นักเรียน และเกิดในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล
มากกว่าเขตเมือง เนื่องจากปัญหาเรื่องสุขลักษณะ และบางส่วน

เกิดจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชปนเปื้อนในอาหาร วัตถุเจือปนในอาหาร และ สารปรุงแต่งต่างๆ

นอกจากนั้น ปัญหาสารปฏิชีวนะตกค้างในอาหารก็มีอัตราเพิ่มขึ้น เนื่องจากเกษตรกรใช้ยาปฏิชีวนะเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจเพื่อป้องกันการเจ็บป่วย หรือการระบาดของโรค การสัมผัสสารเคมีทางการเกษตรยังเป็นสาเหตุสำคัญของอาการเจ็บป่วยในกลุ่มเกษตรกรด้วย

นี่คือ ภาวะสุ่มเสี่ยงของคนไทย ต่อการต้องเผชิญกับสุขภาพบนเส้นตายซึ่งกำลังเกิดความคู่กันไปกับความมั่นคงทางอาหารที่เริ่มขาดหายไป

“จีเอ็มโอ” คำถาม...ที่รอคำตอบ

“จีเอ็มโอ” เป็นพลพรรค
ทางการเกษตร
ที่ยังมีคำถามถึงผลกระทบต่อ
สิ่งแวดล้อม
สุขภาพของคนและสัตว์
รวมถึงกระทบต่อความมั่นคง
ทางอาหารของประเทศ
ที่เป็นผู้รับเอาเทคโนโลยี
เหล่านี้เข้ามา

กว่าเราจะรู้ตัวว่าการผลิตอาหาร
“เพื่อการค้า” ที่ต้องอาศัยปุ๋ยและสาร
เคมีเพื่อเร่งปริมาณผลผลิตจากการปลูก
พืชเชิงเดี่ยว ส่งผลเสียหายต่อความ

ยังไม่กว่านับในระยะเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมา
คนไทยเริ่มพบปัญหาใหม่ อันเกิดจากการกินอาหาร
เกินพอดีสะสมก่อให้เกิดโรคสืบเนื่องตามมา
เช่น โรคอ้วนซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกกลุ่มอายุ
โรคเบาหวาน ที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๓๘๖.๐๘
โรคไขมันในเส้นเลือดสูง ความดันโลหิตสูง
โรคมะเร็ง และโรคหัวใจ ที่เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๔๗.๖๘

มันคงทางอาหารแก่ไทน์ สภาวะ
แวดล้อมที่เคอะเขินไปด้วยความหลากหลาย
หลายทางชีวภาพก็แทบจะสาบสูญไป
เสียแล้วสำหรับการเยียวยา

แต่ก่อนข้าวไทยเคยมีข้าวหลากหลาย
หลายพันธุ์รวมทั้งพืชผักพื้นบ้านและผลไม้
แต่ทุกวันนี้เหลือเพียงไม่กี่สายพันธุ์ที่รัฐ
ให้การส่งเสริม ผักพื้นบ้านกลายเป็นของ

หายาก โดยพืชผักสำคัญที่ได้รับการส่งเสริมให้ขายเชิงพาณิชย์มีเพียง ๘ ชนิด
หลักเท่านั้น

นอกจากนั้น เมื่อผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมปรากฏให้เห็นได้อย่าง
ชัดเจนขึ้นทุกวัน บรรดาผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์และสารเคมีทางการเกษตรยิ่งต้อง
ตื่นรนเพื่อหาทางเอาชนะธรรมชาติทุกวิถีทาง จึงได้คิดค้นแปลงสายพันธุ์ เพื่อ
สร้างสิ่งมีชีวิตชนิดใหม่ที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ ให้มีคุณสมบัติ
ตามที่ต้องการ เช่น พืชต้านทานแมลง พืชต้านทานสารปราบวัชพืช
หรือเมล็ดพันธุ์ที่สามารถเพิ่มผลผลิต ด้วยกระบวนการ “ตัดแปลงพันธุกรรม”
ภายใต้ชื่อ “จีเอ็มโอ”

“จีเอ็มโอ” เป็นผลผลิตทางการเกษตรที่ถึงมีคำถามถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพของคนและสัตว์ รวมทั้งกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศที่เป็นผู้ริบเอาเทคโนโลยีเหล่านี้เข้ามา

ดังนั้น รัฐบาลของไทยจึงต้องเตรียมตอบคำถามเหล่านี้ให้ได้ว่า หากเราริบเอาเทคโนโลยีตัดแปลงพันธุกรรมนี้เข้ามา จะสามารถแก้ปัญหาให้สังคม การเกษตรของไทยได้จริงหรือทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีก?

ทรัพยากรทางธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพจะถูกคุกคามจากพืช “จีเอ็มโอ” หรือไม่?

การปลูกพืชเชิงเดี่ยว และพืช “จีเอ็มโอ” เพื่อการค้า จะทำลายระบบนิเวศและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติให้เลวร้ายลงแค่ไหน ?

เกษตรกรไทยจะสูญเสียอิสรภาพในการประกอบอาชีพ และวิถีการดำรงชีวิต ภายใต้อิทธิพลของธุรกิจเงินผูกขาดไปหรือไม่ ?

คำถามเหล่านี้ รัฐบาลของไทยต้องคิดให้ดีก่อนจะตัดสินใจริบเอาเทคโนโลยีตัวนี้ เพราะเป็นสิ่งที่ทำลายต่อความมั่นคงทางอาหารของบ้านเรา

ครัวไทย...ครัวโลก กับจุดยืนของประเทศ

น.พ.เดือนชา วนรัตน์ ผู้อำนวยการสำนักงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร (สชอ.) ได้เคยเสนอประเด็น “ผลได้ ผลเสีย ของครัวไทย ครัวโลก” ในการสัมมนาวิชาการ ๕๐ ปี กรมอนามัย ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕ ไว้อย่างน่าสนใจว่า... “ครัวไทย” ในฐานะผู้ส่งออกนั้น สิ่งที่ได้ อาจเป็นอาหารที่มีมาตรฐาน มีคุณค่า ปลอดภัย ได้รายได้จากการส่งออกจำนวนมาก ได้เผยแพร่ชื่อเสียง วัฒนธรรมไทย รวมถึงได้รายได้จากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมวัฒนธรรมอาหารของคนไทย

“ครัวโลก” ซึ่งหมายถึงประเทศพัฒนา โดยเฉพาะสหรัฐ สิ่งที่ได้ คือ ใ้บริโภคอาหารดี ราคาถูก มีความหลากหลาย สามารถส่งมอบทรัพยากรของประเทศตนเพื่อการผลิตในยามจำเป็น ได้จำหน่ายสินค้าและเทคโนโลยีอันเป็นต้นทุนและเป็นสิ่งจำเป็นในการผลิตยุคใหม่ที่ราคาแพง เช่น เครื่องจักรป้อน และเทคโนโลยีการตรวจสอบ เฝ้าระวังต่างๆ รวมทั้งยังได้ข้อมูลสายพันธุ์พืชจากประเทศไทยซึ่งมีความหลากหลายและเป็นที่ยอมรับ

แต่...สิ่งที่ครัวไทยต้องคำนึงถึง คือ การเตรียมการป้องกันความสูญเสียจากทุน และปัจจัยการผลิตที่ลดลง ทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม รวมถึงทุนทางสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญคือ แลกสัทธิ์ทางวัฒนธรรมอาหารของไทย อาจจตุครัวโลกครอบงำ จนนำไปสู่การสูญเสียความมั่นคงทางอาหาร

“นโยบาย”...จุดสำคัญที่ควรใส่ใจ

หากจะมีใครร้องแหย่แหกกระเซอะว่า เป็นเพราะนโยบายรัฐในช่วง ๓๐ กว่าปี ที่เป็นเหตุทำให้ความมั่นคงทางอาหารของคนไทยถูกคุกคาม ก็คงพูดได้ไม่เต็มปากนัก เพราะสถานการณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นตัวชี้ภาพให้เราต้องเข้าไปอยู่ในวิหังของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ที่เน้นการแข่งขันกับผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลัก โดยไม่อาจเลี่ยงได้

แต่สิ่งที่สามารถพูดได้ก็คือ นโยบายต่างๆ ที่ทยอยออกมา ส่งผลให้ความมั่นคงทางอาหารและการเกษตรของไทยถูกคิดกับระบบตลาดโลกมากขึ้นไป จนลืมนึกไปว่า แท้จริงแล้วนโยบายเหล่านี้เป็นตัวคุกคามประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ไม่ว่าจะเป็นการเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมอาหาร ที่มุ่งสู่การเป็น “ซูเปอร์มาร์เก็ต” ของโลก โดยอาศัยความได้เปรียบจากการมีวัตถุดิบที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลายชนิด

การส่งเสริมการส่งออกอาหารฮาลาล เพื่อส่งไปขายถึงประเทศมุสลิมทั่วโลก

การส่งเสริมร้านอาหารและภัตตาคารไปยังต่างประเทศ โดยใช้รูปแบบการค้าเงินธุรกิจแบบ “แฟรนไชส์”

การส่งเสริมธุรกิจเอสเอ็มอี ที่เน้นพัฒนาภาคการผลิต ธุรกิจการค้า และธุรกิจบริการให้มีความทันสมัยและเข้มแข็ง โดยหนึ่งในนั้นคือ อุตสาหกรรมการผลิตและการแปรรูปอาหาร

นโยบายการท่องเที่ยวที่ใช้ “อาหารไทย” เป็นจุดขาย หรือเป็น “สินค้า” หลักอย่างหนึ่งในการสร้างรายได้

การปรับโครงสร้างทางการเกษตรที่เน้นส่งเสริมการผลิตเป็นพื้นที่

ใหญ่เพื่อเชื่อมโยงการตลาดและการแปรรูปแบบครบวงจร

การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุน ด้วยการส่งเสริมให้วิจัยและพัฒนาเพื่อหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการทำเกษตร รวมถึงขยายฐานการผลิตเพื่อจัดหาวัตถุดิบ

การปรับปรุงคุณภาพสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออก ที่มีการพัฒนาระบบการผลิตแบบครบวงจร

และการส่งเสริมใช้ปุ๋ยและสารเคมีอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ

นโยบายทั้งหมดนี้ แสดงถึง การให้ความสำคัญกับต้นทุนการผลิต ด้วยการให้ทุนที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาตอบสนองเศรษฐกิจ โดยไม่มีการกำหนดนโยบายหรือแผนที่ชัดเจนที่มีความสัมพันธ์กับการฟื้นตัวกลับคืนของทรัพยากรเหล่านั้นเพื่อความยั่งยืนของระบบอาหารในอนาคต

อาหารมั่นคง...ชาติมั่นคง

อาจารย์อชุต อภากวิกรม ได้ให้ความเห็นเมื่อครั้งประชุมผู้สังเกตการณ์ สถานการณ์ยุทธศาสตร์อาหาร ณ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๕ ว่า ประเทศพัฒนาส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหารของประชาชนในประเทศของตน เนื่องจาก

“อาหารเป็นอาวุธ และความมั่นคงทางอาหารเป็นฐานความมั่นคงของชาติ” และ“ขนาดประเทศผู้มุ่งพัฒนาด้านเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก ก็ยังต้องสนับสนุนชาวนา เพื่อให้มีอีกอาหารที่มั่นคงสำหรับประเทศ”

“นักกรรมาการของอุตสาหกรรมโลกาภิวัตน์ จะพยายามเอาข้อกล่าวหาเงิน ๓๐๐๐๐๐๐๐ เป็น เครื่องมือในการรวมโลกให้เป็นหนึ่งเดียว ภายใต้การบริหารจัดการเดียว แต่ในที่สุดก็ล้มเหลว จึงกลับมาคิดเรื่อง “อาหาร” ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องกิน ต้องพึ่งอุตสาหกรรมมาเป็นเครื่องมือแทน และนี่วันจะทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น”

โดย ประเทศที่จะลดระบบเกษตรหรือวิถีการผลิตอาหารของตนเอง มีแนวโน้มที่จะขาดอับโดยในการผลิตและกระจายอาหารในอาณาเขต และจะนำไปสู่ความหายนะของชาติ”

ดังนั้นแทนที่ประเทศไทยจะให้ความสำคัญในเรื่องอาหารในฐานะเป็นเพียงสินค้าที่ขายนำรายได้เข้าประเทศแค่เพียงอย่างเดียว และถูกเอาเปรียบเสมอมา เป็นตัวคุกคามประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จนถึงทุกวันนี้ หากพลิกกลับโดยให้ความสำคัญเรื่องความมั่นคงทางอาหาร และมองอาหารอย่างเป็นองค์รวม นอกจากจะทำให้ประชาชนสมบูรณ์สุขด้วยอาหารคุณภาพเป็นฐานทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาประเทศ และทรัพยากรธรรมชาติของประเทศจะกลับฟื้นคืนความหลากหลายแล้ว อาหารไทยที่มีคุณค่าเอกลักษณ์ในตัวเอง ย่อมเป็นเครื่องมือสำคัญในฐานะจุดแข็งที่ได้เปรียบของไทยในการสร้างฐานเศรษฐกิจที่มั่นคงของชาติด้วย

การให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหาร จึงเป็นหนทางนำสู่ “ทางรอด” ของชาติได้ในอนาคต เนื่องจากฐานของความมั่นคงของชาติ แท้จริงคือความมั่นคงทางอาหารนั่นเอง

“เศรษฐกิจพอเพียง” ...ทางออกของปัญหา

จากเวทีเสวนา “ความมั่นคงทางอาหาร...ของคนไทย” ที่สำนักงานสนับสนุนการพัฒนายุทธศาสตร์แห่งชาติด้านอาหาร (สอช.) จัดขึ้นที่ศูนย์การแสดงนิทรรศการและการประชุมไบเทค กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๔๕ ได้ข้อสรุปเบื้องต้นของปัญหาที่ผู้เข้าร่วมเวทีคิดไม่ต่างกัน

นั่นคือ...ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ใช้ระบบกลไกตลาดเสรี เป็น “ตัวการ” สำคัญที่บั่นทอนความมั่นคงทางอาหารของคนไทย

บทสรุปที่ตรงกันเมื่อพูดถึงทางออกของปัญหา ก็คือ การต้องร่วมกันรณรงค์ให้หันกลับมาสู่วิถีการดำรงชีวิตในแบบ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่เน้นการพึ่งพาตนเองให้มาก เพื่อดำรงอยู่ด้วยความมั่นคงทางอาหารของคนไทย

น.พ.ดิเรกชา วนรัตน์ ผู้อำนวยการ สอธ. เปิดประเด็นไว้อย่างชัดเจนว่า แม้ประเทศไทยจะส่งออกอาหารได้ปีละกว่า ๔๐๐,๐๐๐ ล้านบาท แต่เราก็ยังนำเข้าอาหารมากถึงครึ่งหนึ่งของมูลค่าที่เราส่งออก ขณะเดียวกัน ในบ้านเราก็ยังมีปัญหาเด็กขาดอาหาร ผู้ป่วยโรคระบบทางเดินอาหาร ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น และการมีพฤติกรรมการกินการอยู่ที่ไม่ถูกต้อง ทำให้แต่ละปีมีคนป่วยตายจากการกินอาหารไม่พอดีจำนวนมาก

ขณะเดียวกันเมื่อมองถึงภาพรวมของประเทศ จะเห็นความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรซึ่งเป็นต้นทุนการผลิต แต่ด้วยการที่เราเร่งผลผลิต ต้นทุนเนื้ออย่างหักโหมเพื่อการผลิตพืชเชิงเดี่ยว “เพื่อการค้า” ทำให้เราต้องสูญเสียธาตุอาหารในดินถึงปีละกว่า ๓.๗ พันล้านบาท ทั้งดิน ทั้งน้ำ และอากาศถูกสะสมไปด้วยสารเคมีเป็นพิษ ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชพันธุ์พื้นเมือง ผักพื้นบ้าน ไร่ ครัว สูญหายไปมาก

ผู้บริโภคแม้แต่ตัวเกษตรกรก็พึ่งพาตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งระบบตลาด ต้องขายผลผลิตอาหารของตนเองเพื่อเอาเงินมาซื้ออาหารที่ไม่มีคุณภาพกิน รวมถึงภาวะเศรษฐกิจที่บีบรัดทำให้สายใยในครอบครัวที่เกิดจากการปรุงและรับประทานอาหารร่วมกันหายไป

สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่า แม้เราจะได้กำไรจากการขายอาหาร แต่เราก็กำลังขาดทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากการยอมจำนนต่อระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า มากกว่าการอยู่แบบเกื้อกูลแบ่งปัน

หากทุกระบบในวงจรอาหารของไทยยังขึ้นอยู่กับระบบทุนและระบบตลาดเช่นนี้ ความมั่นคงทางอาหารของคนไทยคงอยู่ไกลเกินเอื้อม!!!

หลายความคิด หลากหลายศาสตร์

แม้ในวงสนทนา จะมีเป้าหมายการแก้ปัญหาความมั่นคงทางอาหารที่ตรงกัน แต่ “วิธีคิด” ที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจอย่างหลากหลาย

เช่นวิธีคิดของ คุณมาร์ติน โรลอร์ “เกษตรกรรมรุ่ง” ที่ห้องโถงการวิจัยวิถเกษตรกรรมแบบไทย ๆ มานานหลายปี ก็มีมุมมองทางด้านความมั่นคงทางอาหารที่น่าทึ่ง

คุณมาร์ตินบอกว่า ในชนบทมีความมั่นคงทางอาหารได้เอง เพราะการผลิตอาหารในชนบทไม่ใช่สารเคมี อาหารจึงมีคุณภาพมาก แต่คนในเมืองทำไม่ได้

ดังนั้นการจะสร้างความมั่นคงทางอาหาร จึงต้องสร้างเครือข่ายร่วมกัน ระหว่างคนในเมืองและคนในชนบท โดยให้คนชนบทผลิตอาหารที่ดีเพื่อคนในเมือง พร้อมกับส่งเสริมให้คนชนบทที่อยู่ในเมืองกลับคืนสู่ชนบท

“ทุกวันนี้เกษตรกรผลิตในสิ่งที่กินไม่ได้ ผลิตเพื่อขาย ผลิตเพื่อเลี้ยงสัตว์ รัฐควรส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเพื่อกินเอง ผลิตอาหาร เพื่อเลี้ยงครอบครัว ไม่ใช่ผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงวัว หรือผลิตสิ่งที่กินไม่ได้ แต่ผลิตสิ่งที่กินได้เพื่อไปขายคนอื่นด้วย”

ยุทธศาสตร์สำคัญที่คุณมาร์ตินเสนอ คือ “ยุทธศาสตร์เปลี่ยนวิธีคิดคนชนบท” ทำให้คนชนบทเปลี่ยนวิธีคิดว่าต้องผลิต ๆ เพื่อครอบครัว เพื่อชุมชน เพื่อคนในเมือง และเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

ในขณะที่คุณโสภณ สุภาพงษ์ แสดงความเห็นว่า “ยุทธศาสตร์” ในความหมายของท่านคือ การทำเพื่อพัฒนาคน ไม่ใช่พัฒนาคนอื่นเพื่อให้มาสนับสนุนคน พร้อมกับเสนอยุทธศาสตร์ที่น่าสนใจ ๔ ด้านด้วยกัน ได้แก่

- ยุทธศาสตร์สร้างแรงบันดาลใจ เพื่อความยุติธรรม เพื่ออิสระภาพทางอาหาร ซึ่งจะนำไปสู่อิสระภาพของชีวิตทุกวันนี้เกษตรกรผลิตในสิ่งที่กินไม่ได้ ผลิตเพื่อขาย

- ยุทธศาสตร์ป้องกันและการผูกขาดด้านปัจจัยการผลิต วิธีการผลิต การขาย การตลาด ซึ่งถูกผูกขาดโดยต่างชาติ
- ยุทธศาสตร์ป้องกันทรัพย์สินทางปัญญา ด้วยการหยุดทำอภัยทรัพย์สินทางปัญญาด้วยความเห็นแก่ตัว และต้องให้คนไทยมีที่ดินทำกิน
- ยุทธศาสตร์การพึ่งพาตนเองของผู้บริโภค โดยการที่รัฐได้การศึกษา ทำมหาวิทยาลัยให้เป็นของชาวบ้านให้ได้

อาจารย์อานันท์ อานันท์กรม อรูปปัญหาในมุมมองของตัวเสเองว่า ความไม่มั่นคงทางอาหารในประเทศไทยมีอยู่จริง และมีโอกาสเกิดอย่างรุนแรงหากไม่หาทางแก้ไขไว้ล่วงหน้า ในอนาคตคนรวยเท่านั้นที่จะมีโอกาสเข้าถึงอาหารที่หลากหลาย ถูกสุขลักษณะ ซึ่งมีราคาแพง และจะเหลือแค่ "อาหารขยะ" ให้คนส่วนมาก

ในขณะที่เทคนิคในการแก้ปัญหา จะต้องยึดปรัชญา "วิธีการเพาะปลูกที่ยั่งยืน" ทำให้สิ้นเปลืองพลังงานน้อยที่สุด ลดมีการหมุนเวียนในไร่จำนวนมากที่สุด ขณะเดียวกันเมื่อพูดถึงเศรษฐกิจพอเพียง ก็จะต้องนำมาใช้กับชีวิต รวมทั้งต้องหาความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตภาคเกษตร การบริการ การตลาด และภาคอุตสาหกรรมให้ลงตัว จึงจะถึงความยั่งยืนได้

นอกจากนี้ผู้ร่วมเวทีเสวนา ยังแตกประเด็นความเห็นที่หลากหลายต่อปัญหาและการสร้างความมั่นคงทางอาหารของคนไทย

ผู้ร่วมเสวนาบางคนเห็นว่า สื่อของไทยมีส่วนเสริมแนวคิดเชิงการตลาดสูงมาก โดยเน้นการกินแบบตะวันตก ไม่สนับสนุนวัฒนธรรมอาหารไทย และเสนอทางออกว่า ควรจะให้ได้ถือกำเนิดมีบทบาทสนับสนุนชุมชนที่พึ่งตนเองได้

ขณะที่ผู้ร่วมเสวนาบางท่านก็เห็นว่า การสนับสนุนของรัฐในการพัฒนา ก่อให้เกิดการทำลายมากกว่าการพัฒนา เป็นการทำลายความเชื่อมั่นในการพึ่งตนเองของประชาชน

ควรส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้างการวิจัยจากประสบการณ์ โดยเกื้อกูลวิถีชีวิตชาวบ้าน

ความมั่นคงทางอาหาร

คนไทยถูกมองเสมอมาทางปัญญาจนไม่รู้ว่ากำลังสูญเสียอิสรภาพทางอาหาร
ต้องการทำให้คนไทยรู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น

ต้องใช้ยุทธศาสตร์ครอบครัว เป็นรากฐานพัฒนาความมั่นคงของชาติ
ผลจากการเสวนาในเวทีนี้ ผู้เข้าร่วมหลายคนยอมรับว่า ได้รับทราบ
ข้อมูลสถานการณ์ สาเหตุ ผลกระทบที่เชื่อมโยงในหลายมิติของระบบอาหาร
เรียนรู้วิธีคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหาร และสิ่งที่ต้องการเพิ่มเติมคือ ทางออก
ที่เป็นรูปธรรมเพื่อที่เครือข่ายในระบบอาหารสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

นอกจากนั้น ผู้เข้าร่วมเสวนาทุกคน ยังได้แสดงความตั้งใจที่จะร่วมกัน
ผลักดันการแก้ไขปัญหาโดยเริ่มจากตนเอง ครอบครัว และเครือข่ายที่
ตนเองเกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหารของคนไทยต่อไป

ยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางอาหาร” ทางเลือก-ทางรอด...ของคนไทย

ผลจากการระดมความเห็นจากเวที
เสวนาทั้ง ๔ เวทีได้ข้อสรุปที่ตรงกันในเรื่องต้น
ว่า พนทางรอดของคนไทยจากการถูกคุกคาม
ด้านความมั่นคงทางอาหาร จะต้องกำหนดให้
“ความมั่นคงทางอาหาร” เป็น “ยุทธศาสตร์” ที่
สำคัญของชาติ

จากนั้นจึงเริ่มปรับเปลี่ยนแนวความคิดด้านอาหารและการเกษตร
ใหม่หมด ให้เป็นการคิดเชิงภาพรวมทั้งระบบอาหารว่า “ไม่ใช่” การคิดเพื่อ
ตอบสนองการพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลักอย่างทุกวันนี้ แต่
เป็นการคิดถึงอาหารกับการดำรงชีวิตที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และ
จิตวิญญาณของคนในสังคม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ตามแนวทาง
เศรษฐกิจพอเพียง

เหมือนกับที่ ส.พ.ประเวศ วะสี ราชทูตอาวุโส ได้เคยเสนอทางออก ในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศให้กลับคืนมา ด้วยการให้ ยุทธวิธีการทำงานที่เรียกว่า “สามเหลี่ยมเข็มนาฬิกา” ซึ่งเป็นกระบวนการหลังจาก ๓ ส่วนในการขับเคลื่อนไปพร้อมๆกัน ได้แก่ การสร้างความรู้ การเคลื่อนไหวทางสังคม และการมีส่วนร่วมทางการเมือง แล้วกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์ของชาติ” ขึ้นมา

เรามีเรื่องใหญ่ๆที่อยากและขับเคลื่อน ซึ่งหากทำได้จะเป็นจุดคานงัด ที่นำไปสู่การพัฒนาทั้งหมด อันจะช่วยนำสังคมไทยหลุดออกจากสภาวะวิกฤต ไปสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน จึงควรที่คนไทยจะช่วยกันศึกษา และพัฒนาความสามารถในการกำหนดยุทธศาสตร์ใหญ่ๆ และวิธีบริหาร ยุทธศาสตร์นั้นๆ ยุทธศาสตร์อาหารเป็นยุทธศาสตร์ใหญ่อย่างหนึ่งในกลุ่ม ยุทธศาสตร์ของชาติ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญยิ่งเป็นลำดับต่อไปก็คือ จะทำอย่างไร เพื่อให้เกิดการรวมพลังจากทุกภาคส่วนของสังคมในการเป็นพันธมิตรผลักดัน “ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคงทางอาหาร” ซึ่งหมายรวมถึง ความมั่นคง ยั่งยืน นับตั้งแต่การวางรากฐานกระบวนการคิด วัฒนธรรมอาหารที่มีจิต วิญญาณ และวิถีแห่งความเป็นไทย ขณะเดียวกันก็สามารถเป็นแหล่งอาหาร ที่อุดมสมบูรณ์ของโลก

สิ่งที่ท้าทายคนไทยนับจากนี้ คือ การต้องตอบคำถามไว้ได้ว่า หาก เราสามารถสร้างภาพลักษณ์ในการเป็นแหล่งวัฒนธรรมทางอาหารของชาติ และเป็นแหล่งอาหารอันยั่งยืนของโลกได้แล้ว เราจะรักษา “ความมั่นคงทาง อาหาร” เพื่อความมั่นคงของชาติเราไว้ได้อย่างไร

“สำนักงานสนับสนุนการพัฒนาบูรณาการด้านอาหาร (อนป.) ก่อ
 ก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี ๒๕๔๔ เป็นหน่วยงานเล็ก ๆ ทำหน้าที่รวบรวมผู้คนที่สนใจศึกษา
 เรียนรู้เกี่ยวกับ ประสิทธิภาพและประโยชน์ของอาหาร หรือระบบอาหารต่างๆ ระบบ
 ทุกส่วน รวมทั้งระบบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับระบบอาหารไว้ด้วยกันเพื่อแลก
 เปลี่ยนหรือพูด ออค์ความรู้อัน ประสบการณ์ ความก้าวหน้า ความเคลื่อนไหว การ
 เปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับด้านอาหารและร่วมมือกันพัฒนาไปสู่การกำหนด หรือ
 การปรับเปลี่ยนเชิงบูรณาการของชาติในเรื่องอาหาร ตลอดจนไปถึงการติดตาม
 การนำบูรณาการไปปรับใช้จนเป็นแผนงานและการปฏิบัติการต่างๆ ในที่สุด อาจจะ
 เปลี่ยนว่า การกำเนิดของคณะกรรมการหรือองค์การบูรณาการด้านอาหารเป็น
 ผลักดันโดยภาค สบอ. ก็เป็นเสมือนกลุ่มและเครือข่ายที่กระฉ่อน ฝัน หัน ออก
 และองค์ประกอบอื่น ๆ เข้าด้วยกันที่มุ่งไปสู่ความสำเร็จของชาติโดยทางด้านอาหาร
 ซึ่งกำหนดโดยบูรณาการด้านชาติ ฉะนั้น ฉะนั้นคือ วัตถุประสงค์ สบอ.”

จัดทำโดย

สำนักงานสนับสนุนการพัฒนาบูรณาการด้านอาหาร (อนป.)
 ชั้น ๑ ภายใน สบอธ. อาคารด้านทิศเหนือของสวนสุขภาพ (ถนนสายธรรมสาร ๒)
 กระทรวงสาธารณสุข ถนนติวานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ๗๖๐๐๐

โทร ๐-๒๕๖๐-๒๕๖๓, ๐-๒๕๖๐-๒๕๖๖ โทรสาร ๐-๒๕๖๐-๒๕๖๖

E-mail Address : onfp@yahoo.com

สนับสนุนโดย

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปพช.)

ที่ปรึกษา

นพ.ธีระชา วัฒนรัตน์

นพ.ศิริวัฒน์ ศิริสัมพันธ์

จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ : มีนาคม ๒๕๖๖

จัดพิมพ์และจัดพิมพ์ที่ : บริษัท ซีทีที จำกัด

โทรโทรสาร ๐-๒๕๖๐-๖๓๖๖